

Sygn. akt I CSK 451/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 lutego 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Józef Frąckowiak (sprawozdawca)

SSN Agnieszka Piotrowska

w sprawie z powództwa L. M. i T. M.

przeciwko T. S.A. w likwidacji w M.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 9 lutego 2018 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)z dnia 23 marca 2017 r., sygn. akt I ACa .../15,

**uchyla zaskarżony wyrok w pkt I podpunkcie 1,3 i 4 oraz
w punktach II i III i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania
i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zaskarżonym przez pozwanego T. S.A. w M. w likwidacji wyrokiem z dnia 23 marca 2017 r. Sąd Apelacyjny w (...) zmienił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w T. z dnia 27 maja 2015 r., w ten sposób, że zasądził od pozwanego na rzecz powodów L.M. i T.M. kwotę 635 000 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 11 lipca 2014 r. Ponadto Sąd II instancji oddalił powództwo L.M. i T.M. oraz apelację pozwanego w pozostałej części, a także orzekł o kosztach postępowania. W sprawie tej ustalono co następuje:

Powodowie T.M. i L.M. od dnia 18 listopada 1999 r. są na zasadzie wspólności ustawowej małżeńskiej właścicielami działek nr: 21/6, 21/7, 21/9 oraz 21/12 położonych w S. przy ul. N., dla których prowadzona jest księga wieczysta nr [...], a także działki nr 21/8 położonej w S. przy ul. N., dla której prowadzona jest księga wieczysta nr [...] - dla obu ksiąg przez Wydział Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego [...] w S.. Działki te są uzbrojone w urządzenia infrastruktury technicznej: wodociągową, gazową i energetyczną.

Na działce nr 21/12, stanowiącej aktualnie część nieruchomości powodów, zostały wybudowane w latach siedemdziesiątych ubiegłego wieku dwa słupy energetyczne, zaś w przestrzeni nad tą działką i działkami nr: 21/6, 21/7, 21/9, wchodzących w skład tej samej nieruchomości oraz w przestrzeni nad nieruchomością oznaczoną, jako działka nr 21/8, stanowiącą aktualnie własność powodów i J.F., przeprowadzono dwutorową linię wysokiego napięcia.

Powodowie, nabywając nieruchomości przy ulicy N., wiedzieli o usytuowaniu na nich słupów energetycznych z liniami wysokiego napięcia. Sprawdzili stan księgi wieczystej i ustalili, że nie są w niej ujawnione jakiekolwiek służebności związane z przebiegiem linii energetycznej.

Wniosek pozwanego T. S.A. w M. o zasiedzenie służebności gruntowej polegającej na korzystaniu z posadowionych na nieruchomościach powodów trwałych i widocznych urządzeniach energetycznych w postaci dwóch słupów oraz napowietrznej linii energetycznej został prawomocnie oddalony. Wyrokiem z dnia

23 grudnia 2010 r. Sąd Okręgowy w S. nakazał pozwanemu przywrócenie stanu zgodnego z prawem poprzez usunięcie z nieruchomości powodów, oznaczonych jako działki nr: 21/6, 21/7, 21/9, 21/12 i 21/8, słupów energetycznych oraz linii wysokiego napięcia, w terminie 3 miesięcy od daty uprawomocnienia się wyroku. Do rozbiórki linii energetycznej doszło w czerwcu 2012 r.

Powodowie wnosili o zasądzenie od pozwanego kwoty 1 319 256 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty, tytułem wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości obejmujących ww. działki: nr 21/6, 21/7, 21/9 oraz 21/12, a także działkę 21/8.

W postępowaniu w pierwszej instancji, opierając się na opinii rzeczoznawcy majątkowego K. B. ustalono, że łącznie wartość jednorazowego wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z urządzeń elektroenergetycznych znajdujących się na części przedmiotowych nieruchomości stanowiących działki nr: 21/9, 21/8, 21/7, 21/6, 21/12 - wynosi 1 327 600 zł. Kwota ta została zmniejszona o stopę kapitalizacji, uwzględniającą ogólny poziom rentowności na rynku inwestycyjnym, ryzyko inwestowania oraz charakter i rodzaj nieruchomości, a także o stopień waloryzacji. Zatem wysokość wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z działek nr: 21/6, 21/7, 21/8, 21/9 i 21/12, z których powodowie nie mogli korzystać w związku z przebiegiem instalacji linii energetycznej w okresie od 18 stycznia 2002 r. do 18 stycznia 2012 r., wynosi 890 100 zł.

W konsekwencji Sąd Okręgowy w T. wyrokiem z dnia 27 maja 2015 r. umorzył postępowanie w części dotyczącej kwoty 429 156 zł, zasądził od pozwanego na rzecz powodów solidarnie kwotę 890 100 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 11 lipca 2014 r. oraz orzekł o kosztach postępowania.

Rozpoznając apelację pozwanego Sąd drugiej instancji uznał, że jest ona częściowo uzasadniona. Zarzuty w niej podniesione spowodowały konieczność uzupełnienia materiału dowodowego w postępowaniu apelacyjnym i doprowadziły do dokonania na nowo ustaleń faktycznych dotyczących wynagrodzenia za korzystanie przez pozwanego z nieruchomości powodów bez tytułu prawnego.

W postępowaniu apelacyjnym, z uwagi na nieprzydatności opinii wydanej przez biegłego sądowego K. B. dla rozstrzygnięcia sprawy, konieczne było

przeprowadzenie dowodu z opinii innego biegłego sądowego z zakresu wyceny nieruchomości. Biegły K. B. w swojej opinii przyjął bowiem zasadniczo nietrafne kryteria ustalenia wysokości wynagrodzenia za korzystanie z nieruchomości, którego dochodzili powodowie.

Sąd Apelacyjny wskazał, że w nowej opinii zasadniczym kryterium, które powinno stanowić podstawę rozstrzygnięcia o żądaniu pozwu, była wysokość cen rynkowych za korzystanie z nieruchomości w zakresie służebności usytuowania linii energetycznych, a jako kryterium ewentualne wskazana została wysokość stawek rynkowych za dzierżawę nieruchomości w części wyłączenia ich z możliwości używania, przy uwzględnieniu stopnia ingerencji pozwanego w treść prawa własności, położenie, charakter, przeznaczenie i stan nieruchomości.

Mając na względzie niekwestionowany zasadniczo przez obie strony sposób korzystania przez pozwanego z nieruchomości, tożsamy z korzystaniem w zakresie służebności gruntowej usytuowania linii energetycznej, usprawiedliwienie znajdowało stanowisko, że winien on zapłacić wynagrodzenie za korzystanie przez posiadacza służebności w złej wierze z uwzględnieniem zakresu korzystania z nieruchomości.

Sąd Apelacyjny zauważył, że według art. 352 § 1 k.c. posiadaczem służebności jest osoba, która korzysta z cudzej rzeczy w zakresie odpowiadającym treści służebności. W stanie faktycznym sprawy oznacza to korzystanie z nieruchomości powodów w takim zakresie i w taki sposób, w jaki czyniłaby to osoba, której przysługiwałaby służebność gruntowa. Dlatego też, pomimo przyjęcia przez Sąd Okręgowy nietrafnych w realiach sprawy kryteriów określenia wysokości wynagrodzenia, nie można podzielić również zarzutów pozwanego, które zmierzają w istocie do uzależnienia skuteczności wymienionego uzupełniającego roszczenia o wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z nieruchomości od wykazania, w jaki sposób posadowienie urządzeń przesyłowych pozwanego uniemożliwiło powodom korzystanie z nieruchomości, a w szczególności jej zabudowę oraz innych twierdzeń w istocie odnoszących się do odszkodowania, które w sprawie nie było dochodzone.

Z drugiej jednak strony, posiadanie służebności gruntowej, obecnie zdefiniowanej w art. 305¹ k.c. jako służebność przesyłu, przybiera taką postać, że nie pozbawia w zupełności faktycznego władztwa właściciela nad nieruchomością obciążoną. W ramach obiektywnych kryteriów można więc zastosować odpowiednie ceny rynkowe za korzystanie z nieruchomości w zakresie służebności, których wysokość powinna uwzględniać stopień ingerencji w treść prawa własności. Usprawiedliwienie znajduje też stanowisko, że jeżeli, ze względu na sposób posiadania służebności lub też ze względu na sposób posadowienia urządzeń przesyłowych, powód może korzystać ze swojej nieruchomości w mniej lub bardziej ograniczonym zakresie, wynagrodzenie za bezumowne korzystanie powinno być odpowiednio obniżone.

Ustalając w postępowaniu apelacyjnym wysokość przysługującego powodom wynagrodzenia, w oparciu o dopuszczony dowód z opinii biegłego z zakresu szacowania nieruchomości Z. W. z dnia 14 czerwca 2016 r., po jej dwukrotnym uzupełnianiu i dodatkowych wyjaśnieniach, złożonych na skutek zarzutów stron (opinie uzupełniające z dnia 7 września 2016 r. i z dnia 2 grudnia 2016 r.), Sąd Apelacyjny przyjął, że wysokość wynagrodzenia za okres od 18 stycznia 2002 r. do 18 stycznia 2012 r., objęty ostatecznie żądaniem pozwu, wynosi łącznie (bez waloryzacji) kwotę 635 781 zł. Natomiast wartość wynagrodzenia za korzystanie z części nieruchomości powodów po zwaloryzowaniu na dzień 18 stycznia 2012 r., a więc datę końcową okresu, za który określone zostało wynagrodzenie i przyjęciu wskazanych wskaźników wzrostu cen towarów konsumpcyjnych i usług w poszczególnych latach od 2002 do 2011, wyniosło łącznie kwotę 731 800 zł.

Wynagrodzenie zostało ustalone metodą pośrednią w związku z brakiem na rynku miejscowym położenia nieruchomości powodów (S.) wystarczających danych dotyczących wynagrodzeń za ustanowienie służebności przesyłu (służebności gruntowych), zarówno ilościowych w ogóle, jak i spełniających warunki podobieństwa, a także danych o czynszach wolnorynkowych za korzystanie z nieruchomości w zakresie służebności przesyłu (służebności gruntowych).

W związku z powyższym również w przypadku dowodu z opinii biegłego dopuszczonego w postępowaniu apelacyjnym nie opierała się ona ściśle na najbardziej adekwatnych kryteriach wskazywanych w orzecznictwie. Jest to jednak konsekwencją okoliczności obiektywnych, a mianowicie wskazywanego przez biegłego braku danych porównawczych w postaci cen rynkowych za korzystanie z nieruchomości w zakresie służebności usytuowania linii energetycznych ewentualnie wysokości stawek rynkowych za dzierżawę nieruchomości w części wyłączonej z możliwości ich używania (przy uwzględnieniu stopnia ingerencji w treść prawa własności, położenia, charakteru, przeznaczenia i stanu nieruchomości).

Wobec braku danych pozwalających na określenie wynagrodzenia w sposób wskazany w tezie postanowienia dowodowego (zleceniu dla biegłego), opinia została opracowana na podstawie wartości nieruchomości gruntowych przy założeniu, że wielkość możliwego do uzyskania czynszu wolnorynkowego za nieruchomość jest wprost proporcjonalna do wartości rynkowej tej nieruchomości. Biegły w tym zakresie oparł się również na przepisie art. 153 ust. 2 ustawy o gospodarce nieruchomościami, określającym podejście dochodowe przy określaniu wartości nieruchomości. Podejście dochodowe przyjęte za podstawę opinii zakładało uzależnienie wartości nieruchomości od dochodu, jaki ona przynosi lub może przynieść w postaci czynszu dzierżawnego, a więc jest bliskie drugiemu z kryteriów wskazywanych w orzecznictwie sądowym, jako podstawa do określenia wysokości wynagrodzenia w postaci odpowiednich cen rynkowych za korzystanie z nieruchomości w zakresie służebności.

Dlatego też należało ostatecznie przychylić się do stanowiska biegłego, który wskazał na nieco odmienne, lecz bardzo zbliżone i równocześnie adekwatne do okoliczności sprawy, kryteria ustalenia wysokości wynagrodzenia, które akcentowały dodatkowo przy ustalaniu wartości nieruchomości opartej na podejściu porównawczym korygowanie ceny średniej przy przyjęciu wymienionych w opinii wskaźników.

Według „Komentarza do wyniku” zawartego w opinii głównej biegłego Z. W. z dnia 14 czerwca 2016 r., ustalona wysokość wynagrodzenia, przy braku

wystarczających danych dotyczących wynagrodzeń za ustanowienie służebności gruntowych posadowienia linii energetycznych (służebności przesyłu), pozwala na odzwierciedlenie przy pomocy przyjętych wskaźników także stopnia ingerencji pozwanego w treść prawa własności powodów oraz uwzględnia położenie, charakter przeznaczenie i stan tej nieruchomości. W tym zakresie Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia i ocenę prawną Sądu I instancji, w tym opinię biegłego sądowego Z. A., które niezależnie od formalnej kwalifikacji gruntów składających się na nieruchomość pozwanego zakładały możliwość ich zabudowy i w dalszej konsekwencji, przy uwzględnieniu stosownych wskaźników korygujących, wpływały na określenie wartości nieruchomości, będącej istotną przesłanką ustalenia wysokości wynagrodzenia za korzystanie z niej w zakresie służebności bez tytułu prawnego.

Chociaż opinia biegłego została zakwestionowana przez powodów i pozwanego, biegły w opinii uzupełniającej, odnosząc się do zgłoszonych zarzutów, wskazał w sposób przekonywujący nie tylko na brak możliwości przyjęcia kryteriów ustalenia wynagrodzenia za ustanowienie służebności, ale także przekonywująco uzasadnił prawidłowość przyjętej metody określenia wynagrodzenia sposobem pośrednim w oparciu o wartość rynkową nieruchomości, przy przyjęciu współczynnika rynkowego określającego relację stawki czynszu najmu (dzierżawy) do wartości rynkowej nieruchomości (gruntu). Wyjaśnił również, że uwzględnione zostały te tezy zlecenia odnoszące się do ustalenia wysokości wynagrodzenia w odniesieniu do tej części nieruchomości, która została wyłączona lub ograniczona w możliwości jej używania przez właściciela, przy uwzględnieniu stopnia ingerencji we własność.

Sąd Apelacyjny zauważył, że ze względu na przyjętą metodę wyceny, wynikającą ze wskazanych wcześniej przyczyn o charakterze faktycznym, a także przyjętą wykładnię przepisów prawa materialnego art. 230 k.c. w zw. z art. 225 k.c. i art. 224 § 2 k.c., podniesione zastrzeżenia nie mogły odnieść skutku, ponieważ opinia nie została podważona nie tylko pod względem fachowym, ale przede wszystkim zasad logiki oraz z punktu widzenia okoliczności ustalonych w sprawie przez Sąd I instancji.

Zdaniem Sądu II instancji, zastosowanie w sprawie znajdował przepis art. 322 k.p.c., który pozwala na akceptację opinii biegłego pomimo braku odzwierciedlenia w opinii w sposób ścisły tezy dowodowej postanowienia wydanego na rozprawie apelacyjnej w dniu 4 lutego 2016 r. Przyjęcie odmiennego założenia, a w tym podzielenie stanowiska pozwanego, że wysokość wynagrodzenia mogła być ustalona wyłącznie w oparciu o kryteria wskazane w postanowieniu dowodowym i zleceniu opinii Sądu II instancji mogłoby prowadzić do niemożliwości udzielenia powodom ochrony prawnej w ogóle, skoro nie byłoby możliwe uzyskanie danych porównawczych do opracowania opinii, adekwatnych do okoliczności sprawy.

Uzasadniało to nie tylko pominięcie dalszych zarzutów stron, ale przede wszystkim oddalenie wniosków dowodowych pozwanego zgłoszonych w pismach procesowych, w tym piśmie z dnia 14 lipca 2016 r. i 22 grudnia oraz zgłoszonych na rozprawie apelacyjnej w dniu 9 marca 2017 r. Nie było w szczególności potrzeby zasięgnięcia kolejnej opinii tego samego biegłego lub innego biegłego, ponieważ opinia nie wywoływała takich zastrzeżeń, aby wymieniony dowód zdyskwalifikować, w tym zwłaszcza odnośnie do możliwości opracowania opinii w oparciu o kryteria wskazywane w pierwszej kolejności w orzecznictwie Sądu Najwyższego.

Według Sądu Apelacyjnego, podstaw do zdyskwalifikowania opinii biegłego wydanej na zlecenie Sądu II instancji, a w konsekwencji dopuszczenia kolejnego dowodu tego rodzaju nie dostarczały w szczególności zarzuty podnoszone w zasadzie przez obie strony dotyczące przyjętej metody ustalenia wynagrodzenia za korzystanie z nieruchomości powodów w zakresie służebności. Jak trafnie podnosi się w judykaturze, w sytuacji, w której właściciel rzeczy dochodzi od samoistnego posiadacza w złej wierze wynagrodzenia za korzystanie z rzeczy sąd powinien wyliczyć to wynagrodzenie odwołując się w pierwszym rzędzie do rynkowych cen wynajmowania rzeczy tego rodzaju. Gdyby okazało się, że nie można ustalić rynkowych cen za wynajmowanie takich rzeczy sąd, także w oparciu o art. 322 k.p.c. powinien dążyć do ustalenia odpowiedniego wynagrodzenia biorąc pod uwagę całokształt okoliczności towarzyszących korzystaniu przez samoistnego posiadacza w złej wierze z rzeczy należącej do właściciela.

Pozwany w skardze kasacyjnej zarzucił naruszenie: I. przepisów prawa materialnego, tj.:

1) art. 118 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie i zasądzenie na rzecz powodów wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości za okres 10 lat, podczas gdy powód L.M. w okresie objętym sporem prowadził działalność gospodarczą związaną z obrotem gruntami, działalność budowlaną i developerską, która była prowadzona w sposób zorganizowany i ciągły, była działalnością zarobkową, miała profesjonalny charakter i była prowadzona na własny rachunek, co uzasadnia uznanie go za przedsiębiorcę i przyjęcie 3-letniego okresu przedawnienia roszczenia objętego powództwem; 2) art. 225 k.c. w zw. z art. 224 § 2 k.c. przez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, polegające na pominięciu, że wynagrodzenie za korzystanie z nieruchomości w zakresie odpowiadającym służebności usytuowania linii energetycznych powinno co do zasady zostać ustalone przy uwzględnieniu cen rynkowych za korzystanie z nieruchomości w zakresie odpowiadającym służebności przesylu, a w każdym razie powinno być proporcjonalne do stopnia ingerencji pozwanego w treść prawa własności powodów, podczas gdy w przedmiotowej sprawie Sąd II instancji ustalił wysokość wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z pominięciem takich okoliczności jak rzeczywista szerokość pasa ochronnego, okres ograniczenia władania czy rzeczywiste przeznaczenie nieruchomości.

II. przepisów postępowania mających istotny wpływ na wynik sprawy tj.: 1) art. 322 k.p.c., polegające na: - jego błędnym zastosowaniu w sytuacji, gdy ściśle udowodnienie wysokości żądania pozwu nie było niemożliwe lub nader utrudnione, a wymagało jedynie rozważenia zgromadzonej w sprawie dokumentacji oraz uzyskania w postępowaniu rzetelnej opinii biegłego uwzględniającej okoliczności wskazane w tezie dowodowej określonej przez Sąd II instancji; - nierozważeniu przez Sąd II instancji wszystkich okoliczności sprawy i pominięciu takich istotnych okoliczności jak określenie obszaru, w jakim korzystanie z nieruchomości przez powodów podlegało rzeczywistemu ograniczeniu, wartości ich nieruchomości i stosunku tej wartości do oszacowanego wynagrodzenia, a także pominięciu, że na skutek rozbiórki linii energetycznej w czerwcu 2012 roku powodowie odzyskali możliwość nieograniczonego korzystania z nieruchomości,

co powinno mieć wpływ na wysokość wynagrodzenia dla powodów, a nieuwzględnienie tych okoliczności przełożyło się na bezkrytyczne zaakceptowanie przez Sąd II instancji ustaleń opinii biegłego sądowego Z. W. i w rzeczywistości oparcie rozstrzygnięcia na wnioskach tej opinii;

2) art. 378 § 1 k.p.c. polegające na nierozpoznaniu wszystkich zarzutów apelacji, w szczególności na pominięciu zarzutu przedawnienia i zarzutów dotyczących nieuwzględnienia w postępowaniu okoliczności istotnych dla określenia wysokości wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości, w tym obszaru nieruchomości, na którym powodowie zostali ograniczeni w korzystaniu ze swoich nieruchomości i zakresu (uciążliwości) tego ograniczenia, co stanowi jednocześnie o nierozpoznaniu istoty sprawy przez Sąd II Instancji;

3) art. 328 § 2 k.p.c. polegające na: - braku jakiegokolwiek odniesienia się w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku do zarzutu przedawnienia roszczenia powodów podniesionego przez pozwaną, co uniemożliwia dokonanie kontroli kasacyjnej orzeczenia - braku merytorycznego odniesienia się w uzasadnieniu orzeczenia do istotnej części pozostałych zarzutów pozwanej i poprzestanie na stwierdzeniu, iż „nie miały one istotnego znaczenia dla ustalenia wysokości wynagrodzenia przysługującego powodom”, w tym w szczególności brak wyjaśnienia podstaw dla pominięcia przy rozpoznaniu sprawy takich okoliczności jak: rzeczywiste przeznaczenie nieruchomości powodów, określenie cen nieruchomości porównawczych i ocena ich cech rynkowych, określenie zakresu przebiegu linii energetycznej i szerokości pasa ochronnego, w tym rozróżnienie części nieruchomości leżącej bezpośrednio pod liniami lub w strefie ochronnej, co uniemożliwia dokonanie kontroli kasacyjnej orzeczenia;

4) art. 381 k.p.c. w zw. z art. 382 k.p.c. oraz w zw. z art. 286 k.p.c. polegające na: - nieprzeprowadzeniu przez Sąd II instancji dowodu z opinii innego biegłego zgodnie z wnioskiem pozwanej, w sytuacji gdy opinie biegłych sporządzone w ramach postępowania przed Sądem I Instancji zostały uznane przez Sąd II Instancji za nieprzydatne dla rozstrzygnięcia sprawy, a opinia biegłego sporządzona w toku postępowania apelacyjnego wraz z opinią uzupełniającą nie odpowiadała ściśle na tezę dowodową postawioną przez Sąd II instancji i nie

uwzględniała okoliczności istotnych dla ustalenia wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości, w tym wielkości obszaru na jakim usytuowanie linii energetycznych wyłączało lub ograniczało korzystanie z nieruchomości przez powodów, a nadto zawierała szereg oczywistych błędów i niespójności; - nieprzeprowadzeniu dowodów z dokumentów zawnioskowanych w piśmie procesowym pozwanej z dnia 14 lipca 2016 r. pomimo, że nie były one spóźnione, a ich analiza nie doprowadziłaby do wydłużenia postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Uzasadniony jest zarzut naruszenia art. 322 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem, sąd może zasądzić odpowiednią sumę według swej oceny, opartej na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy tylko w ściśle określonych sprawach. Ustawodawca takie uprawnienie przyznał sądowi jedynie w sprawach o naprawienie szkody, o dochody, zwrot bezpodstawnego wzbogacenia lub o świadczenie z umowy dożywocia. Bezspornym jest, że powodowie dochodzą wynagrodzenia za bezumowne korzystanie przez pozwanego z nieruchomości stanowiącej ich własność w zakresie odpowiadającym służebności przesyłu. Wyliczenie spraw, w których sąd może określać wielkość należnego świadczenia ze względu na charakter tej wyjątkowej kompetencji sądu, musi być rozumiana ściśle. Co do zasady normę prawa, którą sąd stosuje, czyli używając terminu przyjętego w prawie prywatnym stosunek prawny wyznaczany jest przez elementy pochodzące z: norm *ius cogens*, postanowień umowy stron tego stosunku, norm *ius dispositivum*, norm o charakterze pozaprawnym, do których odsyła umowa stron lub sam ustawodawca. Tylko, jeżeli w konkretnej sytuacji, mimo takiej szerokiej palety elementów służących do zbudowania stosunku prawnego, czyli wzoru nakazanego i dozwolonego postępowania dla jego stron, brak podstaw, aby precyzyjnie określić zachowanie stron danego stosunku prawnego, może to zrobić sąd. Granice przyznanej sądowi kompetencji muszą być jednak ustalone ściśle, zważywszy, że jest to sytuacja wyjątkowa. Dlatego skoro art. 322 k.p.c. nie wymienia wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości, ustalanego na podstawie art. 224 § 2 w związku z art. 225 k.c., to Sąd Apelacyjny nie miał podstaw wskazywania, jako podstawy swojego rozstrzygnięcia, art. 322 k.p.c.

Uzasadniony jest także zarzut naruszenia art. 286 k.p.c. w związku z art. 381 i 382 k.p.c. Skoro sam Sąd II instancji dostrzegł, że opinia biegłego powołanego przez ten Sąd oraz opinia biegłego powołanego przez Sąd I instancji są niewystarczające i uznał je za dostateczne tylko korzystając z nadzwyczajnej kompetencji, o której mowa w art. 322 k.p.c., a brak jest podstaw, aby w rozpoznawanej sprawie orzekać na podstawie art. 322 k.p.c., to tym samym pominięcie zgłaszanych przez stronę pozwaną wniosków dowodowych, szczególnie powołanie kolejnego biegłego, który ustaliłby wysokość należnego wynagrodzenia, nie znajdowało dostatecznych podstaw. Sąd Apelacyjny bezkrytycznie podzielił opinię biegłego, że brak możliwości ustalenia wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości w zakresie służebności przesyłu. Tymczasem tego rodzaju służebności za wynagrodzeniem są ustanawiane i wystarczyło poszukać takich przypadków pośród spraw rozpoznawanych przez sądy miasta S. lub w obszarze działania Sądu Apelacyjnego rozpoznającego sprawę. Pominięcie zgłaszanych dowodów oraz uznanie za wystarczającą opinię biegłego poprzez bezpodstawne powołanie się na art. 322 k.p.c. doprowadziło do wydania zaskarżonego wyroku bez ustalenia prawidłowego stanu faktycznego, który pozwoliłby na właściwe określenie wysokości należnego powodowi wynagrodzenia.

Także zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. został zasadnie podniesiony w skardze kasacyjnej. Sąd Apelacyjny nie odniósł się do istotnego dla rozstrzygnięcia sprawy zarzutu przedawnienia. Trafnie skarżący podnosi, że w ten sposób uniemożliwiono mu merytoryczne zajęcie stanowiska, co do tego, czy prawidłowo zasądzono na rzecz powodów wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z ich nieruchomości przez ostatnie 10 lat.

Z zarzutów naruszenia prawa materialnego trafny jest zarzut naruszenia art. 225 w związku z art. 224 § 2 k.c. Jak już była o tym mowa ustalenie wynagrodzenia zostało oparte na niepełnym materiale dowodowym, a stan taki został spowodowany oddaleniem zasadnych wniosków dowodowych zgłaszanych przez pozwanego. Jako przedwczesny uznać natomiast należy zarzut naruszenia art. 118 k.c. Dopiero po odniesieniu się Sądu Apelacyjnego do przedstawionej

w tym zakresie argumentacji będzie można ocenić, czy w ogóle będą podstawy do zgłaszania takiego zarzutu, albo czy jest on uzasadniony.

Mając powyższe na względzie Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c., orzekł jak w sentencji wyroku.

kc

jw